

Molenaarsambacht

Algemeen

Werktitel

Molenaarsambacht

Aanvrager

Voornaam

Lieven

Familienaam

Denewet (secretaris)

Email

denewet.molens@telenet.be

Straat

Bruggestraat

Huisnummer

74

Postcode

8830

Stad

Hooglede

Telefoonnummer

051203778

Website

<http://www.molenforumvlaanderen.be>

Organisatie

Molenforum Vlaanderen vzw

Contactpersoon

Voornaam

Lieven

Familienaam

Denewet (secretaris)

Email

denewet.molens@telenet.be

Organisatie

Molenforum Vlaanderen vzw

Straat

Bruggestraat

Huisnummer

74

Postcode

8830

Stad

Hooglede

Telefoonnummer

051203778

Website

<http://www.molenforumvlaanderen.be>

Erfgoed**Domeinen**

natuur en landbouw, Ambacht,

Trefwoorden

landbouw, ambacht, techniek, vakmanschap,

1. Aanvrager**Hoe bent u bij dit erfgoed betrokken?**

Erfgoedgemeenschap molenaars: Molenforum Vlaanderen vzw, Levende Molens vzw en de aangesloten verenigingen, met begeleiding door het Expertisecentrum voor Technisch, Wetenschappelijk en Industrieel Erfgoed (ETWIE)

Molenforum Vlaanderen vzw

Ondernemingsnummer: 898.661.349

Maatschappelijke zetel: Molenkauter 9, 1760 Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek (Roosdaal)

Voorstelling

De vereniging stelt zich tot doel een overkoepelend forum te vormen voor alle in Vlaanderen werkzame molenverenigingen en molenmusea. Zij streeft ernaar alle onderzoeksvelden te behartigen die worden bestreken door molinologie.

Molenforum Vlaanderen zet de moleneigenaars er toe aan om hun molenerfgoed te restaureren en te onderhouden, adviseert en verleent steun bij de samenstelling van erfgoeddossiers en geeft desge-vraagd praktische steun bij de uitvoering ervan. Tevens stimuleert zij de moleneigenaars tot een duurzame en bereikbare publiekswerking. Zij organiseert jaarlijks samen met Levende Molens vzw de "Molendag in Vlaanderen" op de laatste zondag van april. Om de twee jaar organiseert zij een cursus voor de opleiding tot molenaar en tot molengids.

* Leden-verenigingen (in alfabetische volgorde): Fonteintjesmolen vzw - Meerbeke (Ninove), Heem-schut vzw - MOT Grimbergen, Koepel Molens Vlaams-Brabant fv, Laermolen vzw - Hoogstraten, Levende Molens Afdeling Noord-Limburg vzw, MOLA - Provinciaal Molencentrum,

Molen van Rotselaar vzw, Molenkring Arbeid Adelt vzw – Weelde (Ravels), Molenzorg Vlaanderen vzw, Oost-Vlaamse Molens vzw, Oyenbrugmolen Grimbergen fv, Vrijwillige molenaars Rijkevorsel, Windmolen Hertboom vzw - Roosdaal.

Bron en meer info: www.molenforumvlaanderen.be

Levende Molens vzw

Ondernemingsnummer: 421.910.705

Maatschappelijke zetel: Watermolenweg 2, 2490 Balen

Voorstelling

Als vereniging is Levende Molens vzw meer dan 30 jaar actief voor het behoud, herstel en levend houden van de traditionele molens in heel Vlaanderen. Dit omvat wind-, water- en rosmolens.

Onze vereniging richt zich vooral naar de (vrijwillig) molenaars. Het zijn dezen die onze molens effectief en op regelmatige basis actief houden en onderhouden.

Daartoe geven wij zesmaal per jaar ons tijdschrift Levende Molens uit met daarin molenstudies en actueel molennieuws. Daarnaast organiseert de vereniging ongeveer tweejaarlijks een molenaarscursus, houdt jaarlijks samen met Molenforum Vlaanderen vzw de “Molendag in Vlaanderen” (op de laatste zondag van april) en geeft de Vlaamse Molengids uit. Tot slot werkt de vereniging mee aan verschillende activiteiten zoals de Vlaams-Brabantse contactdag en de provinciale molendagen. De werking van de vereniging steunt op provinciale werkgroepen.

Bron en meer info: www.levendemolens.be

Wie steunt deze aanvraag? Toon het draagvlak aan.

Onze Erfgoedgemeenschap molenaars (Molenforum Vlaanderen vzw, Levende Molens vzw en de aangesloten verenigingen) vertegenwoordigt vrijwel iedereen die in Vlaanderen met molens betrokken is (zie 3).

Op onze websites en op die van ETWIE werd een uniform online enquête met bevraginglijst opgenomen (zie 5/III, inmiddels offline gehaald).

In onze molentijdschriften, per e-mail (groepen en individuen) en op sociale media werd het project voorgesteld en opgeroepen de enquête in te vullen.

Dit alles resulteerde in 315 ontvangen antwoorden: ingevulde enquêtes (online en op papier), steunbetuigingen en aanbevelingen per brief, e-mail, telefoon en op sociale media.

Deze reacties zijn vooral afkomstig van het werkveld zelf (vrijwillige molenaars, moleneigenaars, (mo-len)gidsen, molenvorsers, landelijke, regionale en lokale molenverenigingen) maar ook van ruimere sympathisanten (heemkundigen, natuurvrienden, bioboeren en -bakers, liefhebbers van oude technieken, kunstenaars).

Krijgt u bij deze aanvraag ondersteuning van een erfgoedorganisatie?

We werden/worden op permanente wijze en op een heel deskundige manier begeleid door ETWIE, Expertisecentrum voor Technisch, Wetenschappelijk en Industrieel Erfgoed.

De opstartvergadering met ETWIE ging door op maandag 16 december 2019, van 10u tot 12u, in het Industriemuseum, Minnemeers 10, 9000 Gent.

We zijn benieuwd naar uw motivatie voor deze aanvraag. Waarom dient u in?

Tot pakweg tachtig jaar geleden stonden boer of boerin met kar of kruiwagen aan te schuiven aan een van de duizenden water-, ros- en windmolens die Vlaanderen in die tijd nog telde. Wie eerst kwam, eerst maalde. In elk dorp herinnert een Molenstraat, een Molenkouter of een Molenbeek aan dat molenrijke verleden.

De molenaar was aanvankelijk een eenvoudige pachter en tegelijk het scharnierpunt tussen

landman, bakker en belastingheffende overheid. Die las alle dagen de krant, was op de hoogte van de politiek, kon praten over de oorlogen alsof hij zelf had meegevochten, zegde zijn gedacht over de oogst, het dure leven, de koeien en natuurlijk de vrouwen. Met de stand van zijn wieken kon hij zelfs boodschappen overbrengen: een geboorte of een overlijden meedelen of een feest aankondigen.

Aangezien de molenaar bijna constant de lucht aftuurt, werd hij geprezen als een onfeilbaar weerprofeet. Hij rook en voelde weersveranderingen immers aan zijn meel of zijn eksterogen, hij hoorde het aan het schuifelen van de wind in de zeilen of hij smaakte het aan zijn pruimtabak. De molenaar was evenwel niet altijd populair. Op een banmolen mocht hij voor zichzelf en voor de heer een deel van het gemalen graan afhouden, en niet zelden liet hij zijn mouw "meescheppen". Om dat aan de boer niet te laten blijken, hanteerde hij geheimschrift of mulderslatijn. In de rij naar de biechtstoel stond hij dan ook helemaal achteraan.

Ook de producten werden diverser. Mout werd gemalen voor een tweede werk van barmhartigheid: met bier en jenever de dorstigen laven. Uit kool-, raap- en lijnzaad of zelfs (wal)noten werd voedzame olie geplet. Andere molens werkten op getijden, dreven blaasbalgen aan, legden polders droog, zaagden bomen tot planken, maakten papier uit lompen, zwingelden vlas ... of maakten groene stroom.

Als gevolg van een verwoestende wereldoorlog en de opkomst van diesel- en elektromotoren, die de kracht van de natuur overbodig maakten, vielen tientallen molens vanaf het tweede kwart van de 20ste eeuw stil. Ze verdwenen of raakten snel in verval. In zekere zin waren schilders de eerste "beschermers" van onze molens. Ze vereeuwigden ze in hun schilderijen, tekeningen, aquarellen en etsen. Met name Latemse schilders zoals Valerius De Saedeleer, de zogenaamde mystieke symbolisten, gaven na hun vlucht uit de stad in schilderijen van met molens verlevendigde Leielandschappen op een soms ontroerende wijze expressie aan hun heimwee naar een toen al bijna verloren gegane wereld op mensenmaat.

Eeuwen eerder wezen meesters zoals Bruegel en Bosch molens veel meer dan een landschapsbepalende rol toe. Molens worden in de beeldende kunst en de literatuur vaak voorgesteld als bindtekens tussen hemel en aarde, als symbolen van macht, van huwelijk en voortplanting, van hoop, van toekomst, van de voortschrijdende tijd en noeste vlijt. Op elkaar wrijvende molenstenen en de omvorming van graan tot meel ... roepen zelfs seksuele en erotische connotaties op. Veel molens - vooral in de steden - kregen tot de verbeelding sprekende namen zoals het Arendwrijf, de Bordeelmolen, de Buck, de Craecke, de Duvelinne, de Goudsblomme, de Grijsack, de Grote Dorst, de Helse Draecke, de Moorderigge, Potken pap, het Roerwrijf, de Schudzak, de Sukkeleirsmolen, de Wijde kont ... De molenaar, zijn vrouw en zijn dochter, zijn knecht en zijn kat pasten perfect in dit plaatje. Zij speelden de rol van verleiders, vrienden van de duivel of kwade geesten. Het is een onuitputtelijke bron van metaforen, symbolen en allegorieën. Met de beoogde opname van het Molenambacht in Vlaanderen in de Inventaris Vlaanderen van het Immaterieel Erfgoed willen we het nog actieve ambacht versterken door hem een officieel karakter te geven. We kijken daarom graag terug op de boeiende geschiedenis van een ambacht dat tot ver in de 20ste eeuw welvaart bracht in Vlaanderen. Het loont meer dan de moeite om door de erkenning van de molenaars meteen ook de molens van allerlei slag als werkende monumenten in stand te houden.

De opname in de inventaris geeft een erkenning aan een belangrijk historisch ambacht, maar ook aan de huidige beoefenaars. Tot grote voldoening van vele toeristen, van de buurtbewoners en van al dan niet officiële erfgoedzorgers (Vlaams Agentschap Onroerend Erfgoed, provincie- en gemeentebesturen) laten ze ons historisch molenpatrimonium draaien. Hiermee houden ze hen in goede staat waar-door dure restauraties zoveel als mogelijk voorkomen worden. Op hun beurt zullen zij instaan voor de kennisoverdracht aan de toekomstige generaties.

2. Erfgoed

Naam

Molenaarsambacht

URL

molenaarsambacht

Korte beschrijving van uw erfgoed.

In het oude graafschap Vlaanderen verscheen rond 1180 de eerste houten, draaibare windmolen ter wereld. Ooit werd met duizenden exemplaren ervan graan gemalen, oliehoudend zaad geplet, hout en steen gezaagd, polders droog gehouden, ijzer gesmeed, eikenschors gemalen voor de leerlooierijen, lakens gevuld, kruiden gemalen,... Ze vormen samen met de water- en rosmolens een onmisbare schakel in onze voedselvoorziening waardoor de mensen zich met andere dingen konden bezig houden. Ze leverden eeuwenlang een aanzienlijke bijdrage tot onze welvaart. Ze waren letterlijk en figuurlijk de eerste motoren van onze economie. Enkele generaties terug verloren die historische molens hun economisch nut. Als waardevol erfgoed en als basis van onze welvaart verdienen ze te worden gekoesterd, zoveel mogelijk als levende werktuigen. Het historisch molenaarsambacht vereist heel wat beroepskennis. Molenaars moeten een molen efficiënt en veilig kunnen bedienen en kleine onderhoudswerken kunnen verrichten. Ze moeten vertrouwd zijn met de geschiedenis van de molens, de juiste streekgebonden terminologie, de handelingen en gewoonten, historisch gebruikte materialen en gereedschappen, de volksgebruiken, de kennis van graansoorten en zaden en een boeiende geanimeerde rondleiding kunnen verzorgen. Het molenaarsberoep werd vroeger van vader op zoon overgedragen. Nu worden in heel Vlaanderen tweejaarlijkse cursussen georganiseerd voor de opleiding als meester-molenaar of als molengids.

Zijn er aspecten of onderdelen van het erfgoed die u graag extra uitlicht?

Het belangrijkste aspect: voortzetting van de kennis en de uitoefening

Door economische schaalvergroting en technische modernisering in de 20ste eeuw en ook als gevolg van zware oorlogsschade verdwenen vele traditionele wind- en watermolens. Hiermee verdwenen tegelijk de beroepsmolenaars op de historische molens: in geheel Vlaanderen zijn er thans nog slechts een tiental. Het ambacht was dus met uitsterven bedreigd.

Dank zij de molenaarscursussen vanaf de jaren 1970 ontstond er een nieuwe categorie: de vrijwillige molenaars. Zij laten haast exclusief onze ambachtelijke molens draaien. Hierdoor houden ze onze molens in goede staat waardoor "harde" en dure restauraties zo veel als mogelijk voorkomen kunnen worden.

Welke betekenis heeft dit erfgoed? Beschrijf waarom het voor u vandaag de dag zo waardevol is.

Molenaars op werkende historische molens bieden uitgelezen educatieve mogelijkheden voor de huidige en komende generaties. Ze beheren de toepassingen van de meeste basiswetten van de klassieke mechanica (kinematica, dynamica, kinetica en sterkteleer) die immers werden uitgevonden of voor het eerst praktisch toegepast op historische wind- en watermolens. De ambachtelijke molen mag dan ook het prototype van alle technieken genoemd worden. De kennis en het begrip van deze toegepaste fysische wetten zijn dan ook zeer bevattelijk en aanschouwelijk daar aan te reiken.

De hedendaagse sterke hang naar eerlijke, gezonde korte-keten-voeding schept voor de historische molen en zijn molenaar een onvermoede herkansing.

Beschrijf de geschiedenis van het erfgoed. En hoe is het doorheen de tijd geëvolueerd?

Molenaars speelden in onze samenleving een cruciale rol.

1. Ze stonden letterlijk in voor ons dagelijks brood dat vóór de komst van de aardappel ons basisvoedsel was. Het malen was de onmisbare schakel tussen de graanteelt en het brood.
2. Molenaars stonden tussen de landbouwers en de gezagsdragers. In de middeleeuwen was de bevolking verplicht om te malen op de molens van hun woongebied. Op het platteland was dat de banmolen van de heer, de abdij of de vorst. In de steden waren de molenaars verenigd in het molenaarsambacht, dat door de stadsmagistraat werd gecontroleerd. De banplicht werd geleidelijk doorbroken tot ze door de Franse revolutie definitief werd afgeschaft.
3. Een molenaar is een echte ambachtsman die jarenlang moet leren om zijn molen te bedienen op het ritme van de natuur, met aandacht voor de omgeving en techniek en in allerlei aspecten van veiligheid en onderhoud. Het werk van een molenaar bestond niet enkel in het malen van graan maar ook om vele andere nijverheden (zie hoger). Bij een windmolen regelt de molenaar de snelheid van de wieken door molenzeilen op de wieken te leggen in verschillende oppervlaktes volgens de windsterkte. Hij dient de molen recht in de wind te draaien (kruien) en veilig te stoppen (vangen). Bij een watermolen moet de molenaar het waterrad laten draaien door de sluisdeuren te openen. De stand van het water en de stroming zijn hierbij van groot belang. De molenaar moet overstromingen voorkomen en moet, bij een ligging van de watermolen op een bevaarbare waterloop, rekening houden met de scheepvaart.
4. Molenaars leerden hun vak van vader op zoon. Als kind hielp hij al met de eerste taken en werd hij gewezen op het gevaar van de molen (draaiende molenwieken en kamraderen). De oudste zoon was doorgaans de opvolger op de ouderlijke molen terwijl zijn jongere broers dienden uit te wijken naar een andere molen. Die stond meestal in een ander dorp om concurrentie met de ouderlijke molen te vermijden. Dit zorgde voor het ontstaan van molenaarsgeslachten over vele generaties heen, in een ruim verspreidingsgebied. Een studie uit 2019 toont de onderlinge verwantschap aan van ruim 2200 Vlaamse molenaars.

Door economische schaalvergroting en technische modernisering in de 20ste eeuw en ook als gevolg van zware oorlogsschade verdwenen vele traditionele wind- en watermolens. Hiermee verdwenen tegelijk de beroepsmolenaars op de historische molens: in geheel Vlaanderen zijn er thans nog slechts een tiental. Het ambacht was dus met uitsterven bedreigd.

De molenaar bedient de moeder van alle technieken. Een molen is een reusachtige meccano. Ook kinderen zetten altijd grote ogen op tussen de raderen, riemen, touwen, spillen en kammen. De uitvinding van de haakse overbrenging of koppeling waardoor de draaibeweging niet enkel wordt gekanteld maar ook kan worden versneld door grote en kleine wielen in elkaar te laten draaien, was geniaal. Bovendien konden plots meerdere molenstenen of werktuigen tegelijkertijd worden aangedreven. Een fiets, een horloge en een auto zijn schatplichtig aan dit vernuftig bedenkfel. Molentechniek is een verhaal van constante evolutie. Waterraderen boetseerden beeklandschappen, nieuwe wieksystemen benutten beter de wind, getimmerde staakmolens evolueerden naar stenen windmolens.

De “herontdekking” van de mens- en milieuvriendelijke kracht van water en wind brengt weer velen op het pad naar de historische molen en de molenaar, die samen op het ritme van de natuur nog altijd het beste meel ter wereld produceren. Steeds meer mannen en vrouwen zijn zelfs zo gek van molens dat ze het vak aanleren om zelf molenstenen te doen zingen.

Wanneer u denkt aan het voortbestaan van het erfgoed, wat loopt momenteel goed en wat minder goed?

Op basis van 315 ontvangen reacties (steunbetuigingen, aanbevelingen en vooral van de

antwoorden op de enquête van het historisch molenaarsambacht in Vlaanderen werd een SWOT-analyse opgemaakt. Per punt zetten we vijf veel voorkomende/opvallende zaken in kaart wat goed en minder goed loopt.

Strengths

- het rijke molenverenigingsleven, zowel op landelijk, regionaal als lokaal niveau
- cursussen voor de opleiding van molenaars en gidsen, met veel deskundigheid, inzet en enthousiasme
- de vele enthousiaste molenaars die molens laten draaien en malen en in maalvaardige toestand houden
- de landelijke, regionale en lokale molendagen
- molenpublicaties: monografieën, tijdschriften, websites waaronder de molendatabase

Weaknesses

- vrijwillige molenaars worden te weinig ernstig genomen door sommige beroepsmensen
- ingekrompen subsidiepercentages waardoor vele molenaars geen maalvaardige molens meer hebben
- veroudering van de molenaars, te weinig instroom van jongeren
- afschaffing van de molendraaipremie voor molenaars in sommige provincies
- navorming voor molenaars

Welke kansen, of misschien wel bedreigingen, van buitenaf ziet u voor het voortbestaan van het erfgoed?

Uit de SWOT-analyse (zie in vorig punt) merken we vijf veel voorkomende/opvallende kansen en uitdagingen op.

Opportunities

- molens zijn onlosmakelijk verbonden met molenaars: het ene waarborgt het andere
- molens meer inzetten in het toerisme, op beleving en als ontmoetingsplaats
- molens als historische landmarks (houten windmolens zijn ontstaan in het graafschap Vlaanderen)
- ambachtelijke molenaars als producenten van gezond en duurzaam basisvoedsel, daarom meer inzetten op randactiviteiten zoals bakken en molenwinkels met allerlei meelproducten
- molens als duurzame energiebronnen, zoals voor de opwekking van groene stroom

Threats

- molenaars worden steeds meer geconfronteerd met noodgedwongen stilstaande molens door uitblijvende werkzaamheden, wegens het sterk terugschroeven van de erfgoedpremie vandaar onze ijver voor een grotere onderlinge afstemming van initiatieven tussen de molenverenigingen
- molenaars draaien steeds meer met verstoorde windvang, door de afschaffing van de adviesbevoegdheid voor de vrijwaring van de omgeving

- het samenbrengen van onroerend en immaterieel erfgoed zodat molens en molenaars beter op elkaar afgestemd geraken
- de verhoogde instapleeftijd van de molenaarscursisten, vooral door de verhoogde pensioenleeftijd vandaar onze promotie bij jongeren o.a. via sociale media.
- het oubollig imago van molenaars, ook bij sommige cultuurdragers

Waar vindt uw erfgoed plaats? Waar doet u het?

Vlaanderen

Wanneer vindt het plaats? Op een specifiek moment of in een bepaalde periode? Vul aan.

{ }

3. Erfgoedgemeenschap: betrokkenen

Wie is van dichtbij of verderaf betrokken bij de praktijk van het erfgoed?

Onze Erfgoedgemeenschap molenaars (Molenforum Vlaanderen vzw, Levende Molens vzw en de aangesloten verenigingen), begeleid door het Expertisecentrum voor Technisch, Wetenschappelijk en Industrieel Erfgoed (ETWIE), vertegenwoordigt vrijwel iedereen die in Vlaanderen met molens betrokken is.

Vroeger waren er in Vlaanderen duizenden molenaars actief. Ieder dorp had minstens één water- of windmolen; in steden waren er vele tientallen. Voor de graanmolens gold als stelregel: minstens één molenaar voor vijfhonderd inwoners. Thans resteren er in Vlaanderen op historische molens nog een tiental beroepsmolenaars en ruim driehonderd actieve vrijwillige molenaars. De meesten zijn werkzaam op windmolens.

De eerste vrijwillige molenaars kregen een opleiding van de laatste beroepsmolenaars. Sinds 1976 organiseren Vlaamse molenverenigingen molenaarscursussen, die bestaan uit een theorie- en praktijkgedeelte. Er wordt vooral belang gehecht aan de praktijk, met een stage-opleiding van minstens 100 uren op werkende wind- en watermolens. Sinds een vijftal jaar wordt ook een opleiding voor molengidsen voorzien voor diegenen die het praktijkgedeelte niet volgen. Molengidsen kunnen eveneens de kennis van het molenaarsambacht verwerven en overdragen, maar laten dus geen molens draaien of malen. Anderzijds worden praktiserende molenaars ook opgeleid in het gidsen en rondleiden van bezoekers.

Naast vrijwillige molenaars zijn er ook molenvorsers die onze molens en molenaars in de breedste zin van het woord bestuderen: geschiedenis, recht, economie, techniek, volkskunde, genealogie, erf-goedzorg, taalkunde.

De meeste vrijwillige molenaars en molenliefhebbers zijn gegroepeerd in molenverenigingen. Deze zijn gevormd per molen ("molenaarsploegen"), regio, provincie of geheel Vlaanderen.

Deze molenverenigingen:

- organiseren molenaarscursussen
- organiseren zelf of stimuleren publiekswerking rond molenerfgoed
- houden bijeenkomsten (netwerkmomenten, vormingen)
- organiseren groepsuitstappen naar molens in eigen of in andere regio's en landen
- zetten molententoonstellingen op
- houden themadagen
- organiseren plaatselijke, regionale of Vlaamse molendagen

- houden molenfeesten, waarvan de opbrengst dient voor het molenonderhoud
- ijveren voor molenbehoud
- voeren zelf onderhouds- en kleine herstellingswerken uit
- verrichten historisch, volkskundig en technisch molenonderzoek
- publiceren tijdschriften en monografieën over molens en molenaars
- beheren websites en databases. Zo wordt naast de al bestaande Vlaamse molendatabase, in 2020 een molenaarsdatabase gelanceerd

Molenmusea en -instellingen schenken veel aandacht aan de educatieve mogelijkheden rondom werkende historische molens. De toepassingen van de meeste basiswetten van de klassieke mechanica (kinematica, dynamica, kinetica en sterkteleer) werden immers uitgevonden of voor het eerst praktisch toegepast op historische wind- en watermolens. De historische molen mag dan ook de “moeder van alle technieken” genoemd worden! De kennis en het begrip van deze toegepaste fysische wetten zijn dan ook zeer bevattelijk en aanschouwelijk daar aan te reiken.

Molengroeperingen en vrijwillige molenaars zijn actief op sociale media (Facebook, Instagram, Twitter), waarin ze hun activiteiten aankondigen of rapporteren met foto's en filmpjes. Hierdoor worden ook jongeren aangetrokken die tot nog toe geen feeling hadden met het molen- en molenaars-gebeuren.

Onze molenaars staan garant om onze molens in goede staat te houden. Een stilstaande molen vervalt immers heel vlug. Het belang van draaiende molens wordt ook erkend door het Agentschap Onroerend Erfgoed, met de recente invoering van de notie “maalvaardige en publiek ontsloten molens”. Deze kunnen genieten van een hogere erfgoedpremie. Deze notie is ingevoerd vanuit de visie dat molens, als reusachtige machines, in werking moeten blijven. Dat impliceert uiteraard de aanwezigheid van vakbekwame molenaars en de blijvende overdracht van hun vakkennis naar de volgende generaties.

4. Borgen: de zorg voor uw erfgoed

Welke antwoorden bood u tot nu toe op uitdagingen rond het voortbestaan van uw erfgoed?

DE PRAKTIJK DOEN

- beoefenen Openstellen van & draaien en malen met molens, op regelmatige tijdstippen, vooral op weekenddagen. Honderden vrijwillige molenaars (oud en jong, mannen en vrouwen) en een tiental beroepsmolenaars, opgeleid door het volgen van molenaarscursussen die vanaf de jaren 1970 georganiseerd worden, laten onze ambachtelijke molens draaien en malen. Hierdoor houden ze onze molens in goede staat waardoor “harde” en dure restauraties zo veel als mogelijk voorkomen worden. Molendagen - Provinciale en plaatselijke molendagen, themadagen en molenfeesten - Molendag in Vlaanderen, jaarlijks op de laatste zondag van april, georganiseerd door Molenforum Vlaan deren vzw en Levende Molens vzw - Deelname aan Erfgoeddag (1ste zondag na de paasvakantie) en Open Monumentendag (2de zondag van september)

ARCHIEFZORG

Bewaart u ook materiële zaken i.v.m. uw erfgoed? Wat, waar en hoe? (vb. voorwerpen, kledij, documentatie ...)

- Opsporen, verzamelen, ontsluiten, publiek toegankelijk maken, onderzoek, door: a. Verenigingen en personen - Molenforum Vlaanderen vzw - Levende Molens vzw - hun aangesloten ledenverenigingen - Stichting Levende Molens, Roosendaal - met o.m. een grote fotocollectie, ook van Vlaamse molens - collecties van personen, soms gedeponeed in archief- en erfgoedinstellingen

DOCUMENTEREN

Wat documenteert u? Hoe pakt u dit aan? (vb. in beeld, video ...)

- . Molenmusea en -centra (alfabetische volgorde) - Hertboommolenmuseum, Molenkauter 9, 1760 Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek (Roosdaal) - het MOT, Museum voor de Oudere Technieken (met 2 watermolens), Guldendal 20, 1850 Grimbergen - Erfgoedsite Mola Molencentrum, Kasteel Puyenbrug, Puyenbrug 5, 9185 Wachtebeke - Molenmuseum Lommel (met rosmolen), Hoeverdijk 11, 3920 Lommel - Molenmuseum Overpelt (met windmolen), Breugelweg, 3900 Overpelt (Pelt) - Molenmuseum Sint-Amands, Molendreef 45, 2890 Sint-Amands (Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedenschoon, KVNS) - Museum 't Aloam, Edingseweg 401, 9500 Viane (Geraardsbergen)

ONDERZOEK

Is er al onderzoek gevoerd naar uw erfgoed, door betrokkenen of externen?

- - Representatieve studies over Vlaamse molenaars & molens: - Bauters Paul, Kracht van wind en water: molens in Vlaanderen, Leuven, 1989. - Bauters Paul, deels samen met Gerrit Pouw, Van zadelsteen tot Zetelkruier. Tweeduizend jaar molens in Vlaanderen, 3 dln., Gent, 1998-2002. - Becuwe Frank, In de ban van Ceres. Klein- en grootmaalderijen in Vlaanderen ca. 1850 - ca. 1950, Brussel, 2009 (Relicta monografieën, 3). - Bruggeman Jean, Coutant Yves & Denewet Lieven m.m.v. Buysse Raoul, De Craeke Frank, Deflo Eric, Demarée Jos, Devoldere Filip, De Waele Jozef & Havet Yves, Travailler au moulin / Werken met molens, ARAM Nord - Pas-de-Calais / Werkgroep West-Vlaamse molens, 1996, 200 p. - Coutant Yves, Middeleeuwse molentermen in het Graafschap Vlaanderen, Tongeren, 1994 (Werken van de Koninklijke Commissie voor Toponymie & Dialectologie, 18) - Coutant Yves, Windmill Technology in Flanders in the 14th and 15th Centuries, Part 1: The external structures of early post and tower mills; Part 2. The moving parts of early post and tower mills, The International Molinological Society (TIMS), 2001-2012 (Bibliotheca Molinologica, 16, 21). - Coutant Yves, Debrabandere Frans, Denewet Lieven, Goeminne Luc, Jurgens Nico, Theuninck Alfons, Vanhoutte Herman, Vannoppen Henri, Oliemolens in Vlaanderen, Molenecho's, jg. 23, 1995, 3, p. 114-200 (Themanummer 8). - Delcour Jan, Zingende zeilen. 99 molenliederen (boek + cd), Gent, 2009. - Denewet Lieven, "Ghy zult u byster backene ende de muelnaere rycke". Klachten tegen een molenaar die te weinig meel afleverde, Molenecho's, jg. 16, 1988, p. 194-200. - Denewet Lieven, Honderd bespookte molens in Vlaanderen. Een verzameling molensagen van de kuststreek tot het Maasland, Molenecho's, jg. 20, 1992, 3-4, p. 105-236 (Themanummer 6). - Denewet Lieven, Familieboek Vlaamse molenaars. Ruim 2200 verwante molenaars, molenbouwers en molenvrienden, Hooglede, Molenzorg Vlaanderen vzw / Brugge, Werkgroep West-Vlaamse Molens vzw, 2019, 68 p. - De Tier Veronique & Van Keymeulen Jacques m.m.v. Ryckeboer Hugo & Van der Sypt Kristien, Woordenboek van de Vlaamse dialecten. Deel II. Niet-agrarische vaktalen. Aflevering 5. De molenaar, 2 dln., Gent, 1990. - Devyt Christian, Molenaarscijfers, Biekorf, jg. 48, 1947, p. 67; jg. 49, 1948, p. 78; jg. 51, 1950, p. 65-67. - Devyt Christian, De generaliteit van de Gort- en Boekweitmaalders te Brugge, Biekorf, jg. 75, 1975,

p. 259-276 (aangepaste en aangevulde uitgave in: Molenecho's, jg. 45, 2017, 4, p. 182-194). - Goublomme Alain, Minnaert Philippe, Verpaalen John, Verscheure Mireille e.a., Molenland Vlaanderen, Deel 1. Historie verbeeld; Deel 2. Nu in beeld, Horebeke, 2008. - Huys Paul, Molens in veelvoudig perspectief. Verzamelde molinologische opstellen, Gent, 1993. - Huys Paul, Molen en molenaar te kijk gesteld. Molinologische opstellen II, Gent, 1996. - Otte Els, Van den Branden Walter, van Royen Harry, Molens in Vlaanderen. Technisch vernuft en vakmanschap, Gent, Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, 2009. - Ronse Alfred, De Windmolens, Brugge, 1934. - Van den Bossche Karel, De molenaar: een personage. Historische, maatschappelijke, culturele & economische benadering, Molenecho's, jg. 42, 2014, 2, p. 78-107. - Van den Bossche Karel, Van molen tot maalterij. Van molenaar naar maalter, Molenecho's, jg. 38, 2010, 3, p. 128-139. - Van den Branden Walter, Molenerfgoed. Een wereld van verbeelding. Symbool, metafoor, Cultureel jaarboek provincie Oost-Vlaanderen, jg. 2008, Gent, Provincie Oost-Vlaanderen, 2010, p. 39-45. - Van den Branden Walter, De mythische molen. (Oost-Vlaamse) Molens in fabels, mythen, sagen en legenden, Cultureel jaarboek provincie Oost-Vlaanderen, jg. 2012, Gent, Provincie Oost-Vlaanderen, 2014, p. 100-105. - Vindevogel Hector (alias Torie Mulders), Van Nuffel Henri & De Waele Jozef, Vakknepen door en voor molenaars, Molenecho's, jg. 36, 2008, 4, p. 197-219. - Uitgaven door Levende Molens vzw * Boekvorm - De toekomst van een verleden, Levende Molens in de provincie Antwerpen (1997, Frans Brouwers, 32 p.) - Hondenmolens (1999, Jan Delcour, 67 p.) - Lokerse molens (2002, Roland Meyfroot e.a., 82 p.) - De Laarmolen (2004, Jan Verheyen, vzw De Laermolen met steun van Levende Molens, 208 p.) - Getijdenmolens in West-Europa (2012 in samenwerking met Cultura 2000) * Gratis brochures - Vlaamse Molengids (overzicht van de werkende molens in Vlaanderen), (2016, 12 p.) - Granen en Molenweetjes (2017, Frans Brouwers, 32 p.) * Educatieve pakketten - 3D pakket ten behoeve van blinden en slechtzienden (2003, i.s.m. Blindenschool Ganshoren) - Molen je mee: educatief pakket voor de 2de graad van de basisschool (2017, in samenwerking met Erfgoed Noorderkempen en Erfgoedcel k.ERF, 34 p.) - Uitgaven door Molenzorg Vlaanderen vzw Naast de gewone, gevarieerde nummers van het tijdschrift Molenecho's (sinds 1973), komen ook uit-gebreide themanummers voor. Zo kwamen al aan bod: de Vlaamse poldermolens, molenverhalen, volmolens, oliemolens, molenmakers, tredmolens, schipmolens, pompwatermolens, de bouwwerf-tredmolenkraan, het Vlaamse molenbeleid, watermolens en vistrappen, rosmolens, Vlaamse mole-naarsfamilies (2019, samen met de Werkgroep West-Vlaamse molens vzw), het watermolencomplex op de Dijle in Mechelen (2020), de molens van de abdij van Enname (2021). Zie hierna ook onder: "Websites over molens en molenaars" d. Websites over molens en molenaars - Websites van afzonderlijke molens. Voorbeeld: www.beddermolen.be (Beddermolen in Tongerlo) - Websites van molenverenigingen, waaronder: www.levendemolens.be, www.molenforumvlaanderen.be, www.vlaamsemolens.com, www.molenechos.org - Databases: * Belgisch Molendatabase, met momenteel 8234 verdwenen en bestaande wind-, water- en rosmolens in het hele land, waarbij iedere molen zijn eigen webpagina heeft, bijgehouden door Molenzorg Vlaanderen vzw, www.molenechos.org * Vlaamse Molenaarsdatabase, gepatroneerd door Molenzorg Vlaanderen vzw, online vanaf 2020 op www.molenechos.org

COMMUNICATIE

Hoe zet u in op communicatie? Welke acties onderneemt u en waarom?

- * Folders en flyers (ook digitaal), aankondigingen & voorstellingen van: - molenaarscursussen - educatieve projecten - molenroutes - molendagen - afzonderlijke molens met hun activiteiten - molenmusea en -instellingen met hun activiteiten * Bekendmakingen via de algemene pers en sociale media - aankondigingen van publieksgerichte activiteiten - sensibiliseringsacties over

bedreigde molens. Eenmaal een vervallen molen weer maalvaardig is, wordt er immers een nieuwe kans geschapen om het historisch molenaarsambacht plaatselijk weer tot leven te wekken.

* Contacten met particulieren, overheden en instellingen - particuliere molenbezitters, collega-molenaars, molenmakers - gemeentebesturen (met een of meer molens in eigendom) - provinciebesturen (met een of meer molens in eigendom) - Vlaanderen: Expertisecentrum Technisch, Wetenschappelijk en Industrieel Erfgoed (ETWIE), Monumentenwacht Vlaanderen met provinciale afdelingen, Agentschap Onroerend Erfgoed - Federale Overheid: Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen (FAVV)

SENSIBILISERING

Heeft u aandacht voor sensibilisatie? Hoe laat u nieuwe mensen kennismaken met uw erfgoed?

- * Molenroutes per regio Voorbeelden - Grensmolenfietsroute met Molenerfgoedapp in Grenspark Kempen-Broek (wind- en watermolens in Belgisch- en Nederlands-Limburg), ontwikkeld door Molennetwerk Kempen-Broek. - Oost-Vlaamse molenroutes: Zwalmvallei, Meetjesland (2), Vanaf de oevers van de Schelde (2), beschreven in: www.vlaamsemolens.com * Molententoonstellingen Voorbeeld: talrijke thematische tentoonstellingen in Erfgoed site Mola Molencentrum - Wachtebeke.

EDUCATIE

Onderneemt u acties rond educatie? (vb. samenwerking met scholen)

- Educatieve projecten over molens en molenaars Voorbeelden: - Kwieke molens in regio Denderland en Herzele (Oost-Vlaanderen), ontwikkeld door Erfgoedcel Dender- land en Erfgoed site MOLA Molencentrum - 3D-pakket voor blinden en slechtzienden (2003, Levende Molens i.s.m. Blindenschool Ganshoren) - Molen je mee: educatief pakket voor de tweede graad van de basisschool (2017, Levende Molens i.s.m. Erfgoed Noorderkempen en Erfgoedcel k.ERF, 34 p.)

DOORGEVEN

Doet u inspanningen om uw erfgoed effectief door te geven? Te laten beoefenen door nieuwe enthousiastelingen?

- a. Cursussen voor de opleiding van molenaar en molengids De molenverenigingen Molenforum Vlaanderen vzw en Levende Molens vzw organiseren afwisselend om de twee jaar een molenaarscursus, zodat er jaarlijks de gelegenheid bestaat om die te volgen. De cursus bestaat uit een theorie- en praktijkgedeelte, gevolgd door theoretische en praktische proeven die bij slagen het diploma van "Meester-Molenaar" of "Molengids" kunnen opleveren. De tien theorielessen, gegeven door vakspecialisten, omvatten alle facetten van het molenaarsambacht: historie, techniek, weerkunde, graankennis, volkskunde, erfgoedzorg. Er wordt vooral belang gehecht aan de praktijk, met een stage-opleiding van minstens honderd uren op werkende wind- en watermolens. Er wordt ook een opleiding voor molengidsen voorzien voor diegenen die het praktijkgedeelte niet volgen. Molengidsen kunnen eveneens de kennis van het molenaarsambacht verwerven en overdragen, maar laten dus geen molens draaien of malen. Anderzijds worden ook praktiserende molenaars opgeleid in het gidsen en rondleiden van bezoekers. b. Vormingsbijeenkomsten Voorbeelden - Over de voedselveiligheid, in samenwerking met het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen (FAVV) in 2018, hetgeen resulteerde in de brochure Richtlijnen voor vrijwillige molenaars, ook online te raadplegen op: www.molenforumvlaanderen.be/favv/folder%20MF-FAVV.pdf - Over de nieuwe decreet- en regelgeving van onroerend erfgoed, in samenwerking met het Vlaams Agentschap Onroerend

Erfgoed in het najaar 2020.

Waar zal u de komende jaren op inzetten om een levendige toekomst te verzekeren voor uw erfgoed?

DE PRAKTIJK DOEN

- We continueren, mits de nodige aanpassingen en op basis van voortschrijdend inzicht, de thans goed werkende initiatieven, zoals die hoger uitgebreid werden beschreven. We zetten ons de komende jaren tevens in op nieuwe initiatieven en op de punten (sterktes, zwaktes, kansen en uitdagingen) die voortkomen uit de door ons uitgevoerde SWOT-analyse. Op basis van veel voorkomende en opvallende antwoorden lichten we enkele actiepunten concreet toe. Verder zetten we van het laten draaien en malen van molens op regelmatige tijdstippen, vooral tijdens de weekends maar ook in de - laatste tijd steeds zachter wordende - winters (uiteraard niet in extreme weersomstandigheden: zoals stormweer bij windmolens en overvloedige regenval met overstromingsgevaar bij watermolens). Het uitvoeren van klein onderhoud door de molenaars (die hiervoor logistieke steun kan krijgen) en van groot onderhoud en restauraties door de eigenaars die hiertoe blijvend gebruik kunnen maken van erfgoedpremies voor beschermd onroerend erfgoed. Verder inrichten van molendagen: - Provinciale en plaatselijke molendagen, themadagen en molenfeesten - Molendag in Vlaanderen, jaarlijks op de laatste zondag van april, georganiseerd door Molenforum Vlaanderen vzw en Levende Molens vzw - Deelname aan Erfgoeddag (1ste zondag na de paasvakantie) en Open Monumentendag (2de zondag van september) Onderlinge afstemming van initiatieven tussen de molenverenigingen, o.a. door meer onderlinge contacten, zoals dat al resulteerde in één "Molendag in Vlaanderen" op de laatste zondag van april. (Helaas diende de editie 2020 door de coronamaatregelen afgelast te worden). IJveren voor het behoud en/of de verdere invoering van de draaipremie voor molenaars die zich hierdoor gestimuleerd voelen in hun rol als eerstelijnszorg van onze molens, door hen te laten draaien en kleine herstellingen zelf uit te voeren. Uit de bekommernis "molens zijn onlosmakelijk verbonden met molenaars: het ene waarborgt het andere", pleiten we bij de Vlaamse Overheid voor een integratie en mogelijk zelfs samensmelting van de beleidsdomeinen "onroerend erfgoed" en "immaterieel erfgoed".

ARCHIEFZORG

Bewaart u ook materiële zaken i.v.m. uw erfgoed? Wat, waar en hoe? (vb. voorwerpen, kledij, documentatie ...)

- Zoeken naar bestemmingen van private molencollecties, vooral bij molenliefhebbers op leeftijd; opsporen van (bedreigde) archieven en collecties

DOCUMENTEREN

Wat documenteert u? Hoe pakt u dit aan? (vb. in beeld, video ...)

- Zie hierna onder "Onderzoek"

ONDERZOEK

Is er al onderzoek gevoerd naar uw erfgoed, door betrokkenen of externen?

- Komende projecten en studies over het historisch molenaarsambacht in Vlaanderen: - lancering Vlaamse molenaarsdatabase in 2020 - studie over het historisch & socio-economisch profiel van

de Vlaamse molenaars, door een analyse van de penningkohieren uit 1570-1580, bewaard in stads- en rijksarchieven.

COMMUNICATIE

Hoe zet u in op communicatie? Welke acties onderneemt u en waarom?

- Betere inschaling van het historisch molenaarsambacht en de molens in de actuele maatschappij: - belang van duurzame energie, zoals molens ons dat al minstens 2000 jaar hebben getoond... - gezonde voeding, vandaar het belang van nevenactiviteiten als baksessies en molenwinkels met een gevarieerd aanbod van meelproducten - socio-culturele & toeristische ankerplaatsen: trefcentra op fietsknooppunten, infoborden en QR-herkenning, molenapps, evenementen, tentoonstellingen, molenwinkels (zie hoger), hoekje met toeristische folders ...; watermolensites kunnen zich lenen tot gastenverblijfplaatsen of rustieke ho-recazaken op strikte voorwaarde dat het maalmechanisme intact en afgezonderd blijft en dat er nog effectief gemalen kan worden. Actiepunten om te verhelpen aan de verhoogde instapleeftijd van de molenaarscursisten (o.m. door de verhoogde pensioenleeftijd) en om van hun vermeend oubollig imago ("molenaars met Bokrijksjaaltjes") af te stappen - trouwens twee veel voorkomende items in onze bevraging: - communicatiecampagne uitwerken om ook de jonge en vrouwelijke molenaars extra in de kijker te zetten. - jongeren bereiken door meer sociale media in te zetten.

SENSIBILISERING

Heeft u aandacht voor sensibilisatie? Hoe laat u nieuwe mensen kennismaken met uw erfgoed?

- Tentoonstelling en randactiviteiten "Naar molens kijken" in het Provinciaal Erfgoedcentrum Ename (Oudenaarde) in de lente van 2021 (was voorzien in 2020, maar uitgesteld door de coronamaatregelen) Meer info op: <http://www.gidsenvlaamseardennen.be/?q=node/43> Aangeven bij de overheden van de grote bezorgdheden bij onze molenaars a. dat zij vaak niet langer meer kunnen malen wegens mankementen aan hun molens, door de fel verminderde onroerenderfgoedpremies (in vele gevallen gehalveerd tegenover 2010). b. dat zij vaak geconfronteerd worden met een sterk verminderde of gehinderde windvang, door het wegvallen van de adviesbevoegdheid van het Vlaams Agentschap Onroerend Erfgoed voor de vrijwaring van de molenomgeving. Deze bezorgdheden komen flink aan bod in onze SWOT-analyse.

EDUCATIE

Onderneemt u acties rond educatie? (vb. samenwerking met scholen)

- Het goedgekeurd project "De West-Vlaamse Molenbrigade", een samenwerking tussen Musea Brugge, de vijf cultureel-erfgoedcellen van West-Vlaanderen, de dienst Onroerend Erfgoed van West-Vlaanderen, ETWIE en Molenforum Vlaanderen vzw. Drie doelen staan voorop: een netwerkmoment voor West-Vlaamse molenaars, een "oral history"-traject rond West-Vlaamse molenaars en het molenaarsambacht en de ontwikkeling van een educatief project voor de tweede graad van het lager onderwijs rond de werking van molens. Vijftien West-Vlaamse molens nemen er aan deel. Het project realiseert een mooie verbinding van erfgoed, educatie en actualisering en doet dat in een hecht en breed samenwerkingsverband. Het project wordt afgerond tijdens de Erfgoeddagen van 24 en 25 april 2021. Het ontwikkelde materiaal blijft daarna herbruikbaar.

DOORGEVEN

Doet u inspanningen om uw erfgoed effectief door te geven? Te laten beoefenen door nieuwe

enthousiastelingen?

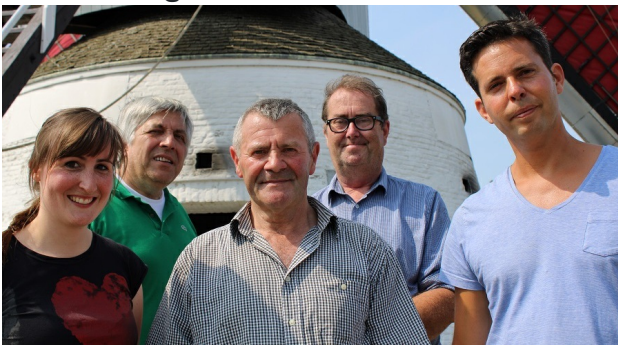
- - Verderzetting van de cursussen voor de opleiding van molenaars en molengidsen, met grotere aandacht voor de praktijk - Navorming, zoals met het houden van praktijkdagen op specifieke molens. - Molentijdschriften als een permanente infobron over allerlei aspecten (geschiedenis, recht, economie, techniek, volkskunde, genealogie, taalkunde, erfgoedzorg, ...) van het molen- en molenaarsgebeuren. - Sociale media, in het bijzonder voor allerlei actualiteiten.

Is er een actie waar u trots op bent en die inspirerend kan zijn voor anderen?

Wij zijn in het bijzonder trots op de cursus voor de opleiding van molenaar en molengids: de vakopleiding die bestaat uit een theorie- en praktijkluik, met - voor de molenaars - minstens honderd uren stage op een werkende wind- en watermolen. In de praktijk is deze opleiding het enige doorgeefluik van het molenaarsambacht geworden.

Bijlagen

Afbeeldingen

molenaars.jpg

Bijlagen grote verzameling

molenaars.jpg

Bijlagen

HistorischmolenaarsambachtinVlaanderen.pdf

<http://immaterieelerfgoed.be/files/attachments/.1476/HistorischmolenaarsambachtinVlaanderen.pdf>